

Komentar in karta: 3/25 SLA V188.01 'mleti'

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Za pomen 'z napravo drobiti žito', knj. *mléti* (é), je v večini narečij najpogostejši leksem *mleti*. Ponekod uporabljajo le dovršno obliko glagola (npr. *zmleti*, *zamleti*, *semleti*). V nekaterih točkah odgovor ni zapisan v nedoločniški obliki: v T042 je naveden del. na *-l* m. sp. ed., ponekod so navedene oblike za 1. os. ed. sed. (T117, T227, T310, T344), v T413 pa oblika za 3. os. ed. sed. V T020, T146, T252, T272 in T327 so odgovori navedeni (tudi) v namenilniku.

2. Morfološka analiza

mleti < **mel-ti* 'mleti'

zmleti < **sṽ(n)-mel-ti* ← **sṽ(n)-* 'skupaj' + **mel-ti*

semleti < **sṽ(n)-mel-ti* ← **sṽ(n)-* + **mel-ti*

zamleti < **za-mel-ti* ← **za-* 'za' + **mel-ti*

3. Posebnosti kartiranja

/

4. Uporabljena dodatna literatura

Bajec 1959

5. Primerjaj

SLA: V187.01 *mlin* (3/26); OLA: 2027 (1ed); ALE: /; SDLA-SI: /; ALI: 5827
v mlinu se melje; ASLEF: 5702 *v mlinu se melje*; HJA: /; LinGeH: /; ÚMNyA: /

6. Etnološka osvetlitev

Mletje zrnja pire, pšenice, ječmena, ovsa, rži, koruze in ajde na žrmlje, v vodnih in redkeje vetrnih ter od srede 19. stoletja vse bolj gospodarsko pomembnih valjčnih mlinih je bilo do srede 20. stoletja eno najpomembnejših opravil za zagotavljanje prehrane prebivalstva in pozneje tudi krmljenih živali. Mletje žita, koruze in ajde je zahtevalo veliko izkušenj, znanja, usposobljene delovne sile in delovnega časa, kar še posebej velja za t. i. *merčne* oziroma obrtniške mline, kjer je mlinar sam ali s pomočniki ob delu preživel večino dneva.

Med kmečkim prebivalstvom se je znanje o mletju žita, koruze ali ajde večinoma prenašalo iz roda v rod, pogosto pod vplivom mlinarske dejavnosti podeželskega plemstva, ki se je v prilagojeni izvedbi prenašala v domačo, hišno mlinarsko

dejavnost. Takšno prenašanje znanja je bilo še posebej pomembno na območjih z zadostnimi količinami tekoče pogonske vode (npr. v Polhograjskih dolomitih, Kamniško-Savinjskih Alpah, v krajih ob Dobrnici in Hudinji ter njenih pritokih in ob potoku Temenica med Stranicami in Vojnikom itd.) in v krajih z ugodnimi vetrovi (Slovenske gorice, območje med Dolgo in Zbelovsko Goro, tudi nekatera območja v Julijskih Alpah itd.), ki so poganjali mline na veter.

Mletje žita, koruze ali ajde doma, v lastnem mlinu, je bilo do srede 20. stoletja osnova preživetja. Lastni mlin je npr. srednje veliki Kolarjevi kmetiji na Stranicah zagotavljal kruh za družino in obenem tudi za zadostno število dninarjev skozi vse leto. Svoj mlin pod domačijo ob potoku Tesnica so uporabljali le za lastne potrebe in ga redno vzdrževali do 60. let 20. stoletja, dokler oblasti z uradniškimi ukrepi niso omajale zasebnega mlinarstva in posledično rednega vzdrževanja mlinskih naprav. Na kmetijah, kjer so ob potokih in mlinščicah še nekaj let po 2. svetovni vojni imeli lastne vodne mline, so žita, ajdo in koruzo mleti sproti, navadno na teden ali dva. Tako so ravnali tudi potem, ko so mlinske mehanizme iz mlinov preselili domov. Povečini so mleti sproti, vendar z leti vse manj pogosto, ker so tudi na kmetijah začeli opuščati redno tedensko peko kruha in so kruh raje kupovali v trgovini. Nekdanje mlinske mehanizme, ki so jih večinoma preuredili na pogon z elektromotorjem, vse pogosteje uporabljajo za mletje zrnja za krmo živini.

Mletje kakovostne moke iz žit, koruze ali ajde je od kmečkih in obrtniških mlinarjev zahtevalo tudi tehnično znanje za vzdrževanje in obnavljanje mlinskih naprav. Nekateri veliki valjčni mlini, ki še meljejo po tradicionalnih in najsodobnejših tehnoloških postopkih, so razglašeni za kulturne spomenike (npr. Ferležev mlin v Šibeniku pri Šentjurju), vsi pa so tehnično tako zanimivi in izpopolnjeni, da poleg kupcev moke, zdroba in otrobov privabljajo tudi obiskovalce na ogled mletja. Z uveljavljanjem velikih mlinskih podjetij, kot so npr. Mlinotest iz Ajdovščine, Žito iz Ljubljane, Mlinopek iz Murske Sobote, zasebno mlinarstvo Katić iz Leskovca pri Krškem idr., se je potreba po delovanju manjših zasebnih mlinov, predvsem mlinov na kamne, močno zmanjšala. Deluje jih le še peščica, pa še ti pogosto v povezavi z drugimi dopolnilnimi dejavnostmi, ki lastnikom omogočajo preživetje.

Prim.: Baš 1928; Belaj 1968/1969; Bogataj 1982; Bogataj 1989; Hazler 2014; Melik 1953; Mihelič 1985; Radinja 1979; Smerdel 1995; Titl 1988; Valenčič 1972; VSL 1997–1998; Žagar 1985

7. Skica

